

УДК 316.42

С.П. Харченко, канд. філос. наук

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР СУЧАСНИХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВЕКТОРІВ «СХІД – ЗАХІД», «ПІВДЕНЬ – ПІВНІЧ»

Кіровоградський державний педагогічний університет імені В. Винниченка

У статті проводиться соціально-філософський аналіз специфіки етнокультурних векторів «Схід – Захід», «Південь – Північ».

Вступ

Проблема «зіткнення» етнокультурних цивілізацій зумовлена багатьма об'єктивними факторами, серед яких найбільш впливовими і дієвими постають, релігійні, етнічно-національні, політичні, геополітичні. З іншого боку, їх зумовлюють спричинені процесами глобалізації різноманітні етнокультурні утворення, що розуміються нами в якості складних систем етносів чи взаємодії культур. В цьому контексті, особливо виразною стає поляризація векторів цивілізаційного розвитку. Слід зазначити, що впродовж ХХ ст. у філософському, культурологічному дискурсі Захід і Схід, Північ і Південь представлені в якості парних категорій. «Захід-Схід» – це умовна смислова конструкція, що виражає дихотомію поляризованого цілого світової культури. Культурологічна дихотомія «Схід-Захід» зовнішньо схожа на матриці ідеального типу [1, с. 54, 56]. Вона одночасно характеризує й амбівалентну єдність [2, с. 24, 25] культури людства, яка складається зі Заходу і Сходу, й розміщення соціокультурних утворень в єдиному просторі. За її допомогою здійснюється розділення на принципово відмінні та протилежні моделі культурно-цивілізаційної ідентичності на зразок «Північ-Південь», визначається ціннісно-смислова поляризованість цих утворень.

Постановка проблеми

«Схід» і «Захід», «Північ» і «Південь» як в культурології, так і в соціальній філософії не є географічними термінами. Основна проблема тут полягає у вирішенні питань: яка з цих культур є лідером в сучасному геополітичному світі? Яким постане культурно-цивілізаційний шлях людства? Чи є національна приналежність головною формою ідентифікації? Поділ на Захід і Схід є умовним, він фіксує два різних світогляди і шляхи культурно-цивілізаційного розвитку, різну ментальність народів, які проживають у певному територіальному просторі. Захід і Схід втілюють діалектику єдності і множинності етнокультурної цивілізації як єдиного цілого. В цьому контексті Л. Фейєрбах зазначав, що східна і західна філософія за значними відмінностями мають спільні закони, основу [3, с. 44, 45].

Отже, основним завданням автора цієї статті є розгляд опозиції «Захід-Схід» у її взаємозв'язку із етнокультурними векторами «Північ», «Південь».

Аналіз публікацій

При аналізі Заходу і Сходу (як етнокультурних типів цивілізації) автор звернув увагу на особливості менталітету їх носіїв (етносів). «Ментальність» (англійською – *mentality*, французькою – *mentalite* – «склад розуму», «світосприйняття») [4, с. 549] постає глибинним рівнем колективної й індивідуальної свідомості, відтворює несвідоме на рівні архетипів. У процесі дослідження етнокультурних цивілізацій,

враховуючи ментальні особливості, слід звернути особливу увагу на специфіку національного характеру різних типів етносів. Критеріями ментальних особливостей і національної ідентичності етносів виступають мова, культура, спосіб життя, особливості поведінки, спільність звичаїв і традицій. У формуванні етнокультурної цивілізації та її національно-культурної ідентичності беруть участь суспільно-історичні, національно-культурні, географічні, релігійні особливості кожного етносу. Західні соціокультурні моделі суспільств загалом є «моноетнічними». Східні ж моделі репрезентують спільність (кланову, етнічну, сімейну). Пріоритетна роль надається національно-етнічному фактору й свідомості. Більшість сучасних держав являються «поліетнічними».

Як показано вище, «Схід» і «Захід» є соціокультурними утвореннями. В середні віки цей поділ розглядався з точки зору європоцентристської та загальносвітової парадигм. Для європоцентризму Схід поставав об'єднанням цивілізаційних утворень – Візантії, Єгипту, Сирії й Палестини. Захід – поставав уособленням розвинутих держав Західної Європи: Франції, Німеччини, Англії, Італії, Іспанії. З точки зору загальносвітового підходу Схід – це, в першу чергу, Японія, Китай, Індія, Персія. До Заходу ж відносили країни Західної Європи, Візантію. В умовах сучасності терміном «Захід» позначають наступні соціокультурні утворення: Європу та Північну Америку, а терміном «Схід» – країни Центральної, Південно-Східної Азії, Близького Сходу, Африки.

Сучасна епоха характеризується складними етнополітичними, загальноцивілізаційними процесами, що породжують все нові виклики. Не можна не погодитися з твердженням Л. Ороховської, яка аналізує висновки західних філософів, соціологів, культурологів щодо можливості зіткнення цивілізацій і вказує на ситуацію майбутнього розколу світу [5, с. 110]. Саме тому, з метою пошуку відповідей на виклики часу, прогнозування нових моделей, напрямків розвитку світової спільноти й етнокультурних цивілізацій, на нашу думку, необхідно здійснити соціально-філософський та філософсько-історичний аналіз антиномій «Захід-Схід», «Північ-Південь». Даний аналіз слід здійснити з позиції виявлення етнокультурної складової основних цивілізаційних векторів.

У процесі аналізу літератури ми виявили приклади поєднання західного і східного дискурсів в межах єдиної філософської картини світу (маємо на увазі твори М. Данилевського, О. Шпенглера, К. Ясперса, А. Тойнбі та інших авторів). В більшості цих досліджень було показано, що зв'язок Заходу і Сходу символізує єдність світу, глобальний універсум, цивілізаційну єдність різних народів і країн.

Основна частина

Саме до такого універсуму й апелюють універ-

сальні філософські системи. Не випадково майже всі імперії зверталися до парадигматики Заходу і Сходу (Стародавній Китай, Стародавня Індія, Імперія монголо-татар, Російська імперія). Імперська символіка (герби, прапори) характеризується невпинною спадкоємністю. Так, двохоловий орел символізує єдність Заходу і Сходу, всеосяжність влади, яка поширюється на безмежний геополітичний простір. Протилежні моделі світосприйняття й визначення місця людини в природі формуються ще в стародавньому світі і проявляються в міфологічній свідомості Стародавнього Сходу й античного світу. В той час як східний світ оперував складними трансцендентними поняттями, античний світ створив пантеон богів, який віддзеркалював людське суспільство. Людина в східному світогляді залишається частиною природи. В східних міфах про походження природи й світу обґрунтовується думка про те, що в людині немає нічого, що дозволило б їй піднятися над природою, вважати себе найвищою цінністю. Тоді як давні греки проголосили, що людина була результатом діяльності богів.

К. Г. Юнг, вивчаючи свідомість Сходу і Заходу, дійшов висновку, що ці два осередки культури можна розглядати в вимірах екстравертності та інтравертності [6, с. 94-101]. З його висновками не можна не погодитися, адже дійсно, впродовж багатьох століть, людство спостерігало активний, діяльнісний характер Заходу, який намагався і намагається підпорядкувати собі світ і нав'язати йому свої «правила гри». На Сході ж проявилася інша ситуація: в його свідомості закладено ідею про те, що все у світі є рівноцінним і становить єдиний і неподільний космос.

Просторова саморефлексія культур, цивілізацій певною мірою пов'язана з географічною складовою. Нерідко в культурах народів Схід символізує «початок» (життя, історії, світу), «відродження», «порятунк». Відповідно Захід асоціюється з «кінцем» (життя, історії, світу), «осінню», «зрілістю», «завершеністю». Дійсно, співставлення культур, цивілізацій Заходу і Сходу виявило значний ряд смислових антиномій: якщо Захід – це демократія, то Схід – деспотизм; якщо Захід – це прагматизм, раціональність, наукові знання, то Схід – містика, інтуїція; якщо Захід – це індивідуалізм, особистість, то Схід – колективізм, община, сильна держава; якщо Захід – це активне науково-технічне перетворення світу, то Схід – досягнення гармонії з природою, морально-релігійні принципи. Захід постає «постхристиянським світом», де проявляється секуляризація духовного життя, Схід зберігає підвалини ісламського, даосько-конфуціанського, буддійського, індуського світів. Захід як носій творчого начала, постійного пошуку, бунту й змін, виявляючи прагнення до постійного пошуку, всебічного пізнання навколишнього світу, частіше займає сторону матеріального буття, тим самим руйнуючи гармонію, органічність духовного і матеріального життя. Схід, на протигагу Заходу, значною мірою є втіленням спокою, ненасильницьких дій, прагненням не порушувати гармонію світу й перебувати на позиціях пасивного споглядання буття. Західний світ в своєму розвитку пов'язаний з ідеалами гуманізму, принципами громадянського суспільства, парламентаризму. Під-

тримуючи ідею єдності світової культури, Захід ідентифікує себе з центром світової спільноти. В той же час Захід заохочує розвиток етнічних традицій (в тому числі традицій етнічних меншин, утворених мігрантами з різних держав світу).

Характеризуючи парадигмальну специфіку Заходу, підкреслимо, що існують як відмінності, так і смисловий взаємозв'язок західного і східного шляхів розвитку етнокультурних утворень упродовж значного часового континууму – від античного періоду до новітньої історії. К. Ясперс наголошував на наявності тих історичних полярностей, в яких простежується парадигматика «Захід-Схід»: «Греки і перси, поділ Римської імперії на Західну і Східну, західне і східне християнство, західний світ і іслам, Європа і Азія є такими послідовно замінюючими один одного образами (Сходу і Заходу як протилежностей), в межах яких культури й народи зближуються один з одним і відштовхуються один від одного» [7, с. 89-90]. В сучасному розумінні термін «Захід» набув абстрактного смислу, розширився в плані значень – це не лише Західна Європа, а й держави Східної Європи, Північної Америки (США, Канада), ряд держав Азії [8, с. 41]. З іншого боку, це не означає, що Латинська Америка, християнізована західними колонізаторами, може бути віднесена до Сходу.

Східні соціокультурні утворення, на відміну від західних, більш диференційовані й різноманітні в расово-етнічному, релігійному, економічному, соціально-політичному відношеннях. Схід потребує особливого прочитання, адже його історична спадщина виступає симбіозом аналітичного й релігійного чинників. Завдяки правильному прочитанню образу Сходу, можна визначити особливості його історико-культурних регіонів, встановити їх соціокультурну ідентичність. Таким способом розрізняються відносно автономні цивілізаційні утворення – Індія, Китай, ісламський Близький Схід, звідки релігія і культурні традиції поширилися на сусідні території. Дослідник Камалі називає поєднання цих рис «квазітрадиційним» і «квазісучасним» процесом в сучасному арабському суспільстві [9, с. 481-482]. Цілісність Південноазіатського регіону обумовлена пануючою роллю індуїзму. В Далекосхідному регіоні таку роль виконувало конфуціанство. Із Південної Азії на Далекий Схід прийшла перша в історії світова релігія – буддизм.

Однак у Китаї буддизм сприйняли як «західне вчення», адже в зв'язку із системою просторово-географічних координат Індія асоціювалася в китайців із Заходом. Завдяки поширенню буддизму в Китаї Далекосхідний історико-культурний регіон набув конфуціансько-буддійської ідентичності. Південно-Східна Азія історично представляла собою контактну зону, місце зустрічі й діалогу різних релігійних, етнокультурних традицій (тут активно взаємодіяли буддійська, індуїстська, китайська культури, місцеві етнічні культури). В сучасну епоху такі держави, як Таїланд, Бірма, В'єтнам, що розвиваються динамічно, асоціюють себе з буддійською культурою. В Східній Азії (Японія, Корея) співіснують буддійська, конфуціанська традиції, даосизм, а в Японії продовжує функціонувати автохтонна релігія синто.

На Середньому Сході, в сунітському та шіїтсь-

кому різновидах, активно поширився іслам. Він затвердився в Туреччині, Ірані, Іраку, Афганістані, Пакистані, в ряді інших держав. Отже, як бачимо, значна релігійна диференційованість не дозволяє чітко структурувати парадигму «Схід». Але можна виділити спільні риси, що дозволяють говорити про типологічну близькість східних етнокультурних та соціокультурних утворень. Дихотомія «Захід-Схід» є необхідним компонентом будь-якої культурної рефлексії, що захищає людське пізнання від уніфікації різних культур в єдину всесвітню культуру чи уявлень про те, що всі культури є несумісними один з одним феноменами. Залежно від характеру культурної рефлексії, етнокультурні цивілізації в різні історичні періоди, могли себе усвідомлювати й розуміти до кого вони більш наближені: до Заходу чи Сходу. Історична динаміка взаємин Заходу і Сходу має характер нерівномірної пульсації: взаємне тяжіння час від часу замінювалося взаємним відштовхуванням чи індиферентністю по відношенню одне до одного.

Особливо напруженими є відносини між культурами та цивілізаціями на прикордонних територіях (такими є країни пострадянського простору, Близького Сходу). В статті В. Багно зазначено, що постійне коливання між двома полярними тенденціями є не лише «природним» динамічним фактором їх розвитку, а й нерідко єдиним можливим для подібного типу культур [10, с. 419-420].

Проблема співвідношення Заходу і Сходу як етнокультурних цивілізацій загострюється й ускладнюється в сучасних умовах, враховуючи змінність культурно-сміслових меж між ними. Так, Північна Африка в період еллінізму була складовою західного, римського світу, але після арабських завоювань стала складовою мусульманського Сходу. Ці суперечності викликані спробами виробити універсальні моделі західно-східного культурно-цивілізаційного синтезу. Так, на території Росії протягом більш, ніж тисячоліття розгортаються масштабні етнокультурні процеси. Євразія – це місце зустрічі Сходу і Заходу, де спостерігаються і конфлікти, і діалог, де втілюється діалектичний закон єдності і боротьби протилежностей. Цей приклад відображає тривалий шлях пошуку культурно-цивілізаційного синтезу.

Специфічний синтез Заходу і Сходу здійснюється і в Сполучених Штатах Америки (тут у результаті поєднання західноєвропейських традицій з'являються афроамериканці, індоамериканці, латиноамериканці тощо). В Азії такі держави, як Японія, Південна Корея, Сінгапур, Тайвань продемонстрували феномен «далекосхідного економічного дива», виявивши при цьому різні варіанти східно-західного соціокультурного синтезу. Якщо євразійський синтез культур Заходу і Сходу набуває нерідко драматичних форм, то далекосхідний і американський варіанти цих процесів розвиваються більш стабільно в XX-XXI ст.

Слід зазначити, що етнокультурна взаємодія й інтеграція Заходу і Сходу не лише можливі та реальні, а й набувають в сучасному світі різноманітних конфігурацій. Захід і Схід виступають тут не лише як умовні критерії відмінностей змішаних систем культурно-цивілізаційного досвіду XX-XXI ст. С. Бурмістров зазначає, що представники соціокультурних

утворень Сходу пропонують стратегії взаємодії з домінуючими в сучасному світі цивілізаціями Заходу. Вони планують взяти від західних цивілізацій найкращі риси, залишивши осторонь негативні. Однак, при цьому досить важкою є робота по відокремленню «негативного» від «позитивного», що відтворюють різні боки процесів і явищ. Пропонується також програма перекладу й перекодування ідеологічних конструкцій, характерних для мови однієї з цивілізацій на мову іншої [11]. В процесі побудови етнокультурного діалогу, культурно-цивілізаційні утворення, що є учасниками діалогу, сприяють формуванню механізмів, які б дозволили розширити зв'язки з іншими аналогічними утвореннями. Так формуються передумови для створення фундаменту кроскультурної взаємодії між етнокультурними цивілізаціями та іншими соціокультурними утвореннями.

Чим глибше етнокультурні цивілізації залучені до такого діалогу, до процесів інтеркультурної комунікації, тим вищою й більш прогнозованою є їх здатність до такого діалогу. Однак, варто наголосити на тому, що цьому процесу притаманна й зворотна сторона. Названий діалог вимагає від його учасників динамічності, толерантності, рухомості концептуальних схем бачення світу. Цей процес може ускладнитися через самоідентифікацію етносів, які відносять себе до певного суб'єкта діалогу (носія конкретних національних програм) і змушені робити вибір із ряду альтернативних варіантів, не маючи змоги повною мірою оцінити всі наслідки такого вибору. І. Кресіна підкреслює: «Колишня рівновага в Європі, яка влаштувала Захід, тепер зруйнована. Національний фактор виявився недостатньо осмисленим на рівні теорії та соціального управління, а відтак він – некерований. Відсутні етнонаціональний та соціальний варіанти толерантності, не враховані закономірності національного розвитку» [12].

На прикладі пострадянського суспільства Ю. Павленко показує, що воно складається з зовсім протилежного людського матеріалу, ніж західне суспільство. І той факт, що багато хто з наших співвітчизників успішно адаптується до життя на Заході, не доводить можливості адаптації усієї системи до західних зразків. З одного боку, необхідно «вписатися» в чужу систему, здійснивши певні зусилля й врахувавши сприятливі зовнішні обставини. З іншого боку, необхідно перетворити соціокультурну систему, що формувалася віками, а також свідомість, звички й поведінку, весь духовний стан (матеріально-технічні основи життя) десятків мільйонів людей [13, с. 703].

В сучасних умовах промислово розвинуті країни приречені на імміграцію. Зупинити імміграційний рух з Півдня на Північ неможливо [14, с. 204-205]. Глобальні міграції відчутно змінюють етнодемографічну структуру сучасних держав [14, с. 190]. Під впливом американізації більшість держав переживають період «денационалізації» чи кризи національно-етнічної ідентичності. В культурно-етнічній сфері проходять процеси, названі В. Малаховим «контргегемонією» [14, с. 216], що підтверджує О. Уткін в праці «Піднесення і падіння Заходу» [15, с. 515]. Це – розширення зони впливу ісламської цивілізації, масовий при-

плив вихідців з Півдня внаслідок трудової міграції, що вносять суттєві зміни до соціокультурного простору Заходу. С. Бенхабіб вдало назвав цей процес «зворотною глобалізацією», тобто викликом Заходу [16, с. 125]. Аналогічні висновки робить дослідник В. Швед: «Переміщення центру економічної та політичної активності із Північної Америки та Європи до Азії посилюється і перетворює Азію на глобального економічного лідера» [17, с. 9]. Як зазначав В. Крисаченко, європейська цивілізація, яка «протягом кількох тисячоліть була основним ґрунтом для демографічних ін'єкцій практично для всього світу, нині сама відчуває потужні етнокультурні трансформації під демографічними впливами» [18].

Сьогодні часто можна почути як науковці чи політики жонглюють термінами «друга Європа» та «другий ешелон» розвитку світової спільноти, намагаючись розробити програми подолання труднощів в країнах Східної Європи. Цими термінами позначають і ті соціокультурні утворення, що сформувалися на посткомуністичному просторі. Прихильники сучасного євразійства дійшли висновку, що зі Східною Європою не відбувається процесу перетворення на західну модель, що Захід сам поступово трансформується через визнання загальнолюдських цінностей – релігії й історії як найцінніших вартостей. Тобто, Захід через кілька століть і сам прийде до Сходу. О. Пятигорський назвав протиставлення Заходу і Сходу «виявом людського ідіотизму», є межа, де вони сходяться [19, с. 80, 81].

На противагу Сходу й Заходу, інша антиномія «Північ-Південь» має локальний характер і не претендує на універсальність. Так, представники античного світу асоціювали «Північ» з варварством, тоді, як представники Російської імперії XVIII-XIX ст. вбачали «Північ» в особі Санкт-Петербурга, що постав «центром» імперії й російським варіантом західно-європейської цивілізації. «Північ» є протиставленням «Півдню» (йдеться про народи Кавказу, Середньої Азії). Для народів Латинської Америки, Африки в XIX-XX століттях «Північ» символізувала заможний світ європейських та північноамериканських колонізаторів, що «колонізували» території «Півдня».

Як правило, антиномія «Північ-Південь» приходить на зміну антиномії «Захід-Схід». Наприклад, західна і східна частини Римської імперії були єдині в протистоянні світу варварських народів Півночі. Координата «Північ» асоціювалася із європейським і південноамериканським імперіалізмом, а «Південь» – з боротьбою за національне самовизначення і право на самостійний культурний розвиток. Культурно-цивілізаційна самоідентифікація «Півдня» представляє серйозну проблему й в умовах сучасності. В латиноамериканських країнах основою для формування національно-культурної ідентичності завжди слугувала лише національно-визвольна боротьба. Подібні процеси відбувались і в країнах Африки, які боролись за незалежність і відносили себе до «бідного Півдня», а європейських колонізаторів – до «багатої Півночі».

Е. Тодд критикує західні концепції універсалізму, й говорить про «відступ» останнього від свого істинного призначення – однакового ставлення до людей і народів. Так, на його думку, «універсалізм» є одні-

єю з основних властивостей імперій, принципом динамізму і стабільності водночас. Однакове ставлення дає змогу постійно поширювати систему влади шляхом інтеграції в осереддя завойованих народів та індівидів. Первинне етнічне підґрунтя залишається в минулому. Розмір людської групи, яка ідентифікується з системою, невпинно розширюється, оскільки система дозволяє підкореним заново визначити себе панівними. Для підкорених народів жорстокість переможця на початку надалі перетворюється на великодушність [20, с. 95].

Основна ідея полягає в тому, що схильність народу-завойовника рівно ставитися до переможених груп зумовлена не зовнішніми факторами, а лежить в основі своєрідного первісного антропологічного коду. Це – культурне апіорі. Народи з егалітарною родинною структурою, де брати вважаються рівними в подальшому розподілі спадщини, – це характерно для Риму, Китаю, арабського світу, Росії та Франції Паризького басейну, – загалом схильні вважати людей і народи рівноправними [20, с. 96]. Сполучені Штати Америки, навпаки, пароксистично відображають англосаксонську амбівалентність стосовно конкуруючих принципів універсалізму та диференціалізму. На перший погляд їх можна описати як національно-державний продукт радикального універсалізму. Зрештою, йдеться про суспільство, народжене завдяки злиттю емігрантів – представників усіх народів Європи. Первісне англійське ядро показало абсолютну здатність абсорбувати індивідів різного етнічного походження. Здатність інтегрувати, розширювати центр, сприяла американському успіхові, що зумовив імперський поступ у долі США [20, с. 97].

Е. Тодд наголошує на тому, що деяких чужинців сприймають як подібних і рівних, деяких – як відмінних і нижчих. Подібність і відмінність, рівність і нижчість народжуються водночас через поляризацію. Англосаксонська непевність щодо статусу «іншого» не є фактом модерним. Навпаки, вона правдоподібно зумовлена певною антропологічною вродженою ознакою. На відміну від англійської культури, поняття рівності й нерівності є цілком зрозумілими в Євразії [20, с. 98]. Основною метою автора є бажання показати, що на відміну від англосаксонського середовища, російська етнокультурна цивілізація є єдиною, що долає міжкультурні та міжетнічні суперечності природним способом.

Напруга між «диференціалізмом» та «універсалізмом» робить ставлення англосаксонців до «іншого», до чужинця, дуже цікавим і особливим – нестабільним. Універсалістські народи апіорно раз і назавжди визначили зовнішні народи як подібні до них самих, таке ставлення може змусити останніх ставати нетерплячими, якщо конкретні іноземці на перший погляд не підтверджують їх ідеологічне апіорі. Потенціал ксенофобії універсалістських народів безсумнівний [20, с. 99]. Е. Тодд робить висновок, що «багаторасовий» характер суспільства й американської статистики дозволяє стежити «зсередини» за ослабленням американського універсалізму, а завдяки демографічному аналізу вловити ймовірну появу окремої групи – «латиноамериканців», тобто вихідців з країн Латинської Америки, які в пере-

важній більшості мають індіанське й мексиканське походження [20, с. 102].

Висновки

Парадигма «Північ-Південь» актуалізувалася наприкінці ХХ ст. До Півночі починають відносити соціокультурні та етнокультурні утворення економічно розвинутих країн, які визнали систему ліберально-демократичних цінностей, здійснили прорив у сфері нових технологій. Відповідно до цього, Японію, Південну Корею можна віднести до Півночі, а Північну Корею через бідність, наявність тоталітарного режиму – до Півдня. Саме такий розподіл на «бідних» і недемократичних і «багатих», проте демократичних породжує спрощене тлумачення загальноцивілізаційних процесів і призводить до кристалізації етносів, культур, національних культур та активізації етноцентризму.

Етнокультурна взаємодія й інтеграція Заходу і Сходу набуває в сучасному світі різноманітних конфігурацій. В процесі побудови етнокультурного діалогу між цивілізаціями формуються умови кроскультурної взаємодії між ними. Антитезою «Північ-Південь» має локальний характер і, як правило, приходить на зміну антитезі «Захід-Схід».

Таким чином, в умовах глобалізації та етноренесансу, який її супроводжує, значного впливу набула ідеологія мультикультуралізму як ідеї безконфліктного співіснування в спільному життєвому просторі різних за змістом етнокультурних утворень.

Список літератури

1. Ирхин Ю. В. Социология культуры: [учебник] / Ю. В. Ирхин. – М.: Экзамен, 2006. – 525, [3] с.
2. Політологічний енциклопедійний словник / [упоряд. В. П. Горбатенко]; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – [2-ге вид., доп. і перероб.]. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
3. Фейербах Л. История философии. Собрание произведений: [в 3-х т.] / Фейербах; под. общ. ред. М. М. Григорьяна; [пер. с нем.]. – М.: Мысль, 1967. – Т. 3. – 1967. – 486 с.
4. Философский словарь / [авт.-состав. И. В. Андрущенко и др.]. – К.: А.С.К. – 1056 с.
5. Ороховська Л. А. Світова спільнота в контексті

глобалізаційних процесів: філософсько-історичний та соціокультурний аспекти: дис. кандидата філос. наук: 09.00.03 / Ороховська Людмила Анатоліївна. К., 2008. – 198 с.

6. Юнг К. Г. Психологические типы / Карл Густав Юнг; [пер. с нем.]; под общ. ред. В. В. Зеленского; худ. обл. М. В. Драко. – Мн.: ООО «Попурри», 1998. – 656 с.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; [пер. с нем. М. И. Левиной]. – [2-е изд.]. – М.: Республика, 1994. – 527 с.
8. Ильин В. В. Философия истории / В. В. Ильин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2003. – 380 с.
9. Kamali M. Civil Society and Islam: a Sociological Perspective / M. Kamali // Arch. Europ. de sociologie. – P., 2001. – № 3. – P. 481-482.
10. Багно В. Е. Пограничное сознание, пограничные культуры / В. Е. Багно. – СПб.: Наука, 1996. – 228 с.
11. Бурмістров С. Л. О концептуальных основаниях диалога культур в условиях глобализации / С. Л. Бурмістров [Электронный ресурс]. – Режим доступа: /http://anthropology.ru/texts/burmistr/dialogueglob/.
12. Кресіна І. О. Українська ідея та національна свідомість: адекватна мрія чи загадка? / І. О. Кресіна // Аналітично-інформаційний журнал «Схід», розділ «Філософія, політика». – 2001. – С.15-23. Режим доступу до журн.: http://www.shid@uvika.dn.ua.
13. Павленко Ю. В. История мировой цивилизации. Философский анализ / Ю. В. Павленко. – К.: Феникс, 2002. – 760 с.
14. Малахов В. С. Государство в условиях глобализации / В. С. Малахов. – М.: КДУ, 2007. – 256 с.
15. Уткин А. И. Подъем и падение Запада и ответ России / Уткин А. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2008. – 761, [7] с.
16. Бенхабиб С. Притязания культуры: Равенство и разнообразие в глобальную эру / С. Бенхабиб. – М.: Логос, 2003. – 289 с.
17. Азійський напрям зовнішньої політики України: проблеми і перспективи. Аналітичні оцінки: монографія / В. О. Швед [та інш.]; за ред. В. О. Шведа. – К.: НІСД, 2008. – 222 с.
18. Крисаченко В. Іміграція в інші регіони планети / В. Крисаченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.com.ua/ua/analytics/ukr_v_demograf_vzajemodiji.html.
19. Пятигорский А. Что такое политическая философия: размышления и соображения. Цикл лекций / А. Пятигорский. – М.: Изд-во «Европа», 2007. – 157 с. – (Серия «Политучеба»).
20. Тодд Еммануель. Після імперії. Есе про загивання американської системи / Тодд Еммануель; [пер. з фр. З. Борисюк]. – Л.: Кальварія, 2006. – 188 с.

С. Харченко

ЭТНОКУЛЬТУРНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ЦИВИЛИЗАЦИОННЫХ ВЕКТОРОВ «ВОСТОК – ЗАПАД», «ЮГ – СЕВЕР»
В статье проводится социально-философский анализ специфики этнокультурных векторов «Восток – Запад», «Юг – Север».

S. Kharchenko

ETHNO CULTURAL MEASUREMENT OF MODERN CIVILIZATION'S VECTORS "EAST – WEST", "SOUTH – NORTH"
In the article, the socio-philosophic analysis of the specific of ethno cultural vectors "East – West", "South – North" is carried out.